

ԻՏԱԼԻԱ

Տարածքը՝ 301 հազ. կմ²
Բնակչությունը՝ 60.8 մլն մարդ (2011թ.)
Մայրաքաղաքը՝ Հռոմ
Պետական կարգը՝ խորհրդարանական հանրապետություն

«Մեծ ութնյակի» առաջատար պետություններից մեկը՝ Իտալիան, Եվրոպական քաղաքակրթության հնագույն օջախներից է, աշխարհակալ Հռոմեական կայսության ժառանգորդը: Օրինաչափ է, որ Իտալիան հաճախ դիտում են որպես անցյալի նյութական և հոգևոր մշակույթի վիթխարի ազգային թանգարան: Հավերժ ծխացող Վեգուվն ու Էտնան, վեհանիստ Ալպերի գեղատեսիլ լճերն ու գետահովիտները, Միջերկրական ծովի տաք ջրերն ու հարմար լողափերը, խնամքով մշակված դաշտերը, խաղողի ու ցիտրուսների այգիները, դարերի խորքից եկած ճարտարապետական մեծարժեք հուշարձաններն անկրկնելի հմայք ու գեղեցկություն են հաղորդում Իտալիային:

Իտալիայի ներկա մայրաքաղաքը Հին դարերում եղել է աշխարհակալ Հռոմեական կայսրության կենտրոնը: Առանձնահատուկ հետաքրքրությունը Իտալիայի նկատմամբ պայմանավորված է ոչ միայն այս երկրի հարուստ պատմությամբ և գեղեցիկ բնությամբ, այլ նաև համաշխարհային մշակույթի գանձարանում իտալական ժողովրդի ունեցած մեծ ներդրումով:

Կոլիզեոմի բացթափամփիթատրոնը Հռոմում

Զարգացման բնական նախադրյալները: Իտալիան Եվրոպայի հզորագույն երկրներից մեկն է, Հարավային Եվրոպայի ամենազարգացած երկիրը: Դա պայմանավորված է մի շարք գործոններով, որոնցից մեկը բարենպաստ **աշխարհագրական դիրքն** է: Իտալիայի դիրքը Միջերկրական ծովի կենտրոնական մասում պատմական վաղ ժամանակներից դրական ազդեցություն է ունեցել նրա զարգացման համար:

Երկրի տարածքը կազմված է մայրցամաքային, թերակղզային ու կղզային մասերից: Այն ընդգրկում է ամբողջ Ապենինյան թերակղզին, Սիցիլիա, Սարդինիա և ափամերձ մի շարք մանր կղզիներ: Հյուսիսային Իտալիան ավելի շահեկան դիրքերում է, քանի որ հնարավորություն ունի արտաքին տնտեսական կապեր իրականացնել թե՛ ցամաքային և թե՛ ծովային ճանապարհներով: Իր աշխարհագրական նպաստավոր դիրքի շնորհիվ ՆԱՏՕ-ի անդամ Իտալիան նշանակալի տեղ է գրավում այդ դաշինքի ռազմավարական ծրագրերում:

Իտալիայի տարածքի մեծ մասը (4/5-ը) լեռնային է: Հյուսիսում Ալպյան լեռների իտալական հատվածն է, որի սահմանամերձ մասում է գտնվում Եվրոպայում ամենաբարձր Մոնբլան գագաթը: Թերակղզային մասում միջին բարձրության Ապենինյան լեռներն են: Դաշտավայրերն ընդարձակ չեն և նեղ շերտով ձգվում են ափամերձ շրջաններով: Ամենաընդարձակը Պադանի դաշտավայրն է՝ Իտալիայի հողագործական գլխավոր շրջանը:

Իտալիան աղքատ է օգտակար հանածոներով: Հարուստ է քիմիական հումքով և բազմատեսակ շինանյութերով: Առավել նշանավոր են Սիցիլիա կղզու ծծմբի և Ապենինյան թերակղզու մարմարի պաշարները (հայտնի է Կարարեի սպիտակ մարմարի հանքավայրը), ինչպես նաև սնդիկի պաշարները, որոնցով երկիրն աշխարհում գրավում է առաջին տեղերից մեկը: Երկրում կան նաև այլումինի հումքի, բազմամետաղների, ինչպես նաև նավթի ու բնական գազի ոչ մեծ պաշարներ:

Կլիման տիպիկ միջերկրածովային է: Բնորոշ են տաք ու խոնավ ձմեռները, չոր ու շոգ ամառները: Հողագործության զարգացման տեսակետից ջերմությունը բավարար է, սակայն խոնավությունը՝ ոչ այնքան, քանի որ տեղումների մեծ մասը լինում է ձմռանը: Հետևաբար ամռան շոգ ժամանակահատվածում ոռոգման անհրաժեշտություն է առաջանում: Իտալիայի գետերը մեծ չեն, սակայն ունեն ջրաէներգետիկ և ոռոգիչ մեծ նշանակություն: Նավարկելի է միայն Գո գետը: Հյուսիսում՝ Ալպյան լեռներում, կան մի շարք գեղատեսիլ լճեր, որոնք ունեն ռեկրեացիոն մեծ նշանակություն: Ալպյան ճյուղապատ գագաթներն ու լանջերը, գրավիչ տեսարանները նախադրյալ են զբոսաշրջության, լեռնադահուկային մարզաձևի ու լեռնագնացության համար: Ռեկրեացիոն նշանակություն ունեն Իտալիայի լեռնային անտառները, որոնք զբաղեցնում են երկրի տարածքի 20 %-ից ավելին: Ալպերից բացի, հանգստի և զբոսաշրջության մյուս կարևոր շրջաններից են Իտալական Ռիվյերան, Սիցիլիան:

Իտալիայի շատ շրջաններում բնությանը մեծ վնաս են հասցնում տնտեսության տարբեր ճյուղերը, հատկապես քիմիական արդյունաբերությունը և մետաղաձուլությունը: Գրա պատճառով սրվել են բնապահպանական հիմնախնդիրները: Բնական լանդշաֆտների, բուսական ու կենդանական աշխարհի տարբեր տեսակների պահպանության համար Ալպերում, ծովափնյա գոտիներում և այլ շրջաններում ստեղծվել են մի շարք ազգային պարկեր:

Բնակչությունը: Բնակչության թվով Իտալիան Եվրոպայի չորրորդ երկիրն է: Երկրի բնակչության 98 %-ն իտալացիներ են, որոնք դավանանքով քրիստոնյա կաթոլիկներ են: Իտալիայի բնակչության ձևավորումը շատ բարդ և երկարատև գործընթաց է եղել: Տեղաբնիկ իտալիկ ցեղերը միաձուլվել են կելտերի, հույների և այլ ժողովուրդների հետ: Իտալացիների բնորոշ գծերից են տաքարյուն խառնվածքը, բարձրախոսությունը, երև ու հարգանքը արվեստի գործերի նկատմամբ, ճանապարհորդելու մեծ ցանկությունը:

Ինչպես և Եվրոպայի շատ երկրներում, բնակչության բնական աճը ցածր է (0,2 %): Բնակչության տարիքային կազմում նվազում է երեխաների բաժինը, և ընդհակառակը՝ մեծանում է տարեցներինը:

Իտալիան խիտ, բայց միաժամանակ անհամաչափ բնակեցված երկիր է: Երկրի հյուսիսային մասում բնակչության խտությունը մեկ ու կես անգամ ավելի բարձր է, քան հարավում:

Երկրի ամբողջ բնակչության 68 %-ն ապրում է քաղաքներում: Իտալիայում չկան Փարիզի կամ Լոնդոնի նման գերխոշոր քաղաքներ կամ ագլոմերացիա-

ներ: Սակայն իտալական հին ու միջնադարյան մի շարք քաղաքներ՝ Հռոմը, Միլանը, Վենետիկը, Ֆլորենցիան, Ջենովան, Բոլոնիան, Նեապոլը, Պիզան և այլն, արվեստի, մասնավորապես՝ քանդակագործության, ճարտարապետության համաշխարհային նշանակության կենտրոններ են, որոնց մեծ մասը կենտրոնացած է երկրի հյուսիսում: Եվրոպայի առաջին համալսարանը ստեղծվել է Բոլոնիա քաղաքում:

Երկրի մայրաքաղաքը և խոշորագույն քաղաքը **Հռոմն** է, որը Հին Աշխարհի ամենանշանավոր և ամենախոշոր քաղաքն է: Հռոմի համար ժամանակի ընթացքում գործածական են դարձել և թևավոր խոսքի ուժ ստացել «Հավերժական քաղաք» և «Բոլոր ճանապարհները տանում են Հռոմ» պատկերավոր արտահայտություններ: Հռոմը կառուցված է ծովափից ոչ հեռու՝ Տիրբ գետի ափին, յոթ բլուրների վրա: Այժմ էլ քաղաքաշինական հանգուցային և գրոսաշրջային նշանակություն ունեն անտիկ ժամանակներից պահպանված Կոլիզեոմը, հսկայածավալ բացօթյա ամֆիթատրոնը, Միքելանջելոյի հանճարով ստեղծված Կապիտոլիոմի հրապարակը, քաղաքի համայնապատկերում տիրապետող դիրք ունեցող Պոդոս-Պետրոս տաճարը, հին հռոմեական ճանապարհների մնացորդ նեղիկ փողոցները:

Յուրահատուկ քաղաք է **Վենետիկը**՝ կառուցված 118 կղզիների վրա, որոնք իրար են միացած բազմաթիվ կամուրջներով և իրարից բաժանվում են փողոց-ջրանցքներով: Այն աշխարհի ամենագեղեցիկ քաղաքներից է և համարվում է գրոսաշրջության խոշոր կենտրոն: Այստեղ բազմաթիվ են աշխարհահռչակ ճարտարապետական հուշարձանները: 1512թ. Վենետիկում Հակոբ Մեղապարտը տպագրեց հայերեն առաջին գիրքը՝ «Ուրբաթագիրքը»: 1717թ. Վենետիկի Սուրբ Ղազար կղզում հաստատվեց Մխիթարյան միաբանությունը, որն առայսօր ծավալում է գիտական, գրական ու կրթական լայն գործունեություն:

Տնտեսությունը: Իտալիան համախառն ներքին արդյունքով մտնում է աշխարհի ամենազարգացած ութնյակի մեջ և մյուսների հետ մեկտեղ վճռական ազդեցություն ունի համաշխարհային տնտեսության ու քաղաքականության վրա: Տնտեսության ամենագլխավոր բնորոշ գիծը հետարդյունաբերական կառուցվածքն է, որում գերակշռում է ծառայությունների ոլորտի բաժինը, իսկ արդյունաբերության բաժինը բազմաթիվ անգամ գերազանցում է գյուղատնտեսության բաժնին:

Իտալիայի տնտեսության մեջ մեծ է հատկապես «ՖԻԱՏ» (ավտոմեքենաշինական), «Ֆերրարի» (սպորտային ավտոմեքենաներ), «Մոնտեդիսոն» (նավթաքիմիական), «Պիրելլի» (ոտոինե և էլեկտրատեխնիկական), «Օլիվետի» (էլեկտրոնային) և այլ վերագգային խոշոր ընկերությունների դերը: Մեծ է նաև պետության դերը: Պետությունն իր ձեռքում է պահում տնտեսության բազային ճյուղերը: Պետական են երկրում կատարվող կապիտալ ներդրումների ծավալի կեսը, արտադրվող էլեկտրաէներգիայի 3/4-ը:

Արդյունաբերությունը մեծապես կախված է ներմուծվող հումքից և վառելիքից: Էներգետիկան մեծ մասամբ հենվում է ներմուծվող նավթի, բնական գազի և ածխի, մասամբ էլ՝ սեփական ջրաէներգետիկ ռեսուրսների վրա: Ալպերից սկիզբ առնող գետերի վրա կառուցված են մի շարք ՋրէԿ-ներ:

Իտալիան աշխարհի փոքրաթիվ երկրներից է, որտեղ օգտագործվում է երկրաջերմային էներգիան:

Չնայած նավթի սեփական հանույթի պակասին, Իտալիան դարձել է Եվրոպայի **նավթավերամշակող խոշորագույն երկիրը**: Դա բացատրվում է այն բարենպաստ աշխարհագրական դիրքով, որը նա ունի Մերձավոր Արևելքից Եվրոպա գնացող նավթի ճանապարհների նկատմամբ: Նավթավերամշակման գործարանները տեղաբաշխված են Նեապոլ, Վենետիկ, Ջենովա և Տրիեստ նավահանգիստներում: Նավթամթերքների մեծ մասն արտահանվում է հարևան երկրներ:

Սև մետաղաձուլությունը հիմնականում հենվում է ներմուծվող երկաթի հանքաքարի, մետաղի ջարդոնի, թուջի վրա: Մետաղաձուլական կոմբինատների մեծ մասը նույնպես տեղաբաշխված է նավահանգստային քաղաքներում (Տարանտո, Կորնելիանո և այլն), որտեղ սրվել են բնապահպանական հիմնախնդիրները: Գունավոր մետաղներից ձուլում են պղինձ, ալյումին, սնդիկ և կապար:

Մեքենաշինությունը խիստ բազմաճյուղ է: Զարգացած են ավտոմեքենաշինությունը (Թուրին), նավաշինությունը, հաստոցաշինությունը, էլեկտրոնիկան և կենցաղային սարքերի արտադրությունը: Բազմաճյուղ մեքենաշինության կենտրոններ են Միլանը, Ջենովան, Վենետիկը և այլ խոշոր քաղաքներ:

Իտալիայում բարձր զարգացման է հասել **քիմիական արդյունաբերությունը**: Առավել արագ է զարգանում նավթաքիմիական, հատկապես՝ պլաստմասսաների և մանրաթելերի արտադրությունը:

Թեթև արդյունաբերությունն Իտալիայի ավանդական զարգացած ճյուղն է; Իտալիան աշխարհում կոշիկի, կաշվե իրերի և նորաձև հագուստի արտադրության առաջատար երկրներից է: Այստեղ են գտնվում նորաձև հագուստի «Վերսաչե» և «Բենետտոն» և այլ հանրահայտ ընկերությունները:

Տեղական գյուղատնտեսական հումքի բազայի վրա զարգացած է սննդի արդյունաբերությունը: Հռչակված են հատկապես գինիները, վերամիշելը և մակարոնը՝ տարատեսակ սպագետին: Իտալացիներն իրենց սննդում առավելապես օգտագործում են ձեթ, և պատահական չէ, որ դրա արտադրանքը 8-9 անգամ գերազանցում է կենդանական յուղի արտադրությունը:

Իտալիայի **գյուղատնտեսությունը** բազմաճյուղ է: Ի տարբերություն շատ այլ զարգացած երկրների, առաջատար ճյուղը բուսաբուծությունն է: Իտալիան խաղողի բերքով աշխարհում առաջինն է, իսկ ցիտրուսների ու ձիթապտղի արտադրությամբ՝ երկրորդը: Մշակվում են նաև ցորեն, բրինձ, եգիպտացորեն, շաքարի ճակնդեղ:

Անասնապահությունը համեմատաբար թույլ է զարգացած: Հյուսիսային Իտալիայում գերակշռող ճյուղ են կաթնամսատու տավարաբուծությունը և խոզաբուծությունը, իսկ հարավային Իտալիայում՝ ոչխարաբուծությունը:

Տրանսպորտի բոլոր տեսակները Իտալիայում գտնվում են զարգացման բարձր մակարդակի վրա: Ներքին փոխադրումների մեջ առաջին տեղը

պատկանում է ավտոմոբիլային, երկրորդը՝ երկաթուղային տրանսպորտին: Այսպես լեռներում կառուցված մի շարք երկար ու լայն թունելները հնարավորություն են տալիս ամբողջ տարին հաղորդակցություն հաստատել հարևանների հետ:

Արտաքին կապերի մեջ գլխավորը ծովային տրանսպորտն է: Երկրի գլխավոր նավահանգիստներն են՝ Ջենովան, Տրիեստը, Տարանտոն:

Իտալիան **ներքին հակադրություններ**ի երկիր է: Աշխարհում դժվար է գտնել մեկ այլ զարգացած պետության, որն ունենա տնտեսական զարգացման մակարդակների այնպիսի մեծ տարբերություններ, ինչպիսիք գոյություն ունեն Իտալիայի Հյուսիսի ու Հարավի միջև:

Ջենովայի նավահանգիստը

Հյուսիսային Իտալիան, հատկապես Միլան – Թուրին – Ջենովա եռանկյունին, առավել զարգացած արդյունաբերական շրջանն է: Այստեղ են գտնվում Իտալիայի խոշորագույն արդյունաբերական կենտրոնները և ինտենսիվ գյուղատնտեսական շրջանները: Իտալիայի **Հարավը** նկատելիորեն զիջում է Հյուսիսին թե՛ տնտեսական, հատկապես արդյունաբերական զարգացման մակարդակով, թե՛ բնակչության կենսամակարդակով: Հարավի ետ մնալու պատճառներից մեկն այն է, որ այդ շրջանում դեռևս պահպանվում են տնտեսական առաջընթացը խոչընդոտող հարաբերությունները: Այդ պայմաններն էլ ծնունդ են տվել հանրահայտ մաֆիային, հատկապես՝ սիցիլիական: Հարավի հետամնացության հաղթահարման համար մշակվել է պետական ծրագիր՝ տնտեսության տարբեր ճյուղերի զարգացման համար:

Իտալիայի տնտեսությունը խիստ կախման մեջ է **արտաքին առևտրից**, ընդ որում դրա հաշվեկշիռը բացասական է:

Իտալիան հիմնականում **ներկրում է** հանքային հումք (քարածուխ, նավթ, բնական գազ, երկաթի հանքաքար, բուրդ, բամբակ, կաուչուկ, պարենամթերք (ցորեն, միս, ձուկ):

Արտահանում է տարբեր տեսակի մեքենաներ՝ ավտոմեքենաներ, նավեր, սարքավորումներ, քիմիական ապրանքներ, պատրաստի հագուստեղեն, մարմար, ծծումբ, սնդիկ, ձիթապտղի յուղ, գինի, մրգեր և այլն:

Տնտեսական կապերի մեջ մեծ նշանակություն և հատուկ տեղ ունի միջազգային զբոսաշրջությունը: Իտալիա են այցելում տարեկան տասնյակ միլիոնավոր զբոսաշրջիկներ:

Իտալիայի առևտրային գլխավոր գործընկերներն են Եվրամիության անդամ-երկրները, հատկապես Ֆրանսիան և Գերմանիան: Բազմաբնույթ տնտեսական կապեր է պահպանում նաև աշխարհի տարբեր կարգի պետությունների հետ: